

Economische kennisclusters in West-Vlaanderen

foto: Sirnis vzw

Lode Vanden Bussche • Dienst Economie, provincie West-Vlaanderen

Voor het provinciebestuur van West-Vlaanderen staat een versterking van de kenniseconomie voorop in functie van het handhaven van de welvaart en het behoud van de concurrentiepositie. Een belangrijke uitdaging voor de economische ontwikkeling is dus om de kennis- en netwerkeconomie te versterken. Deze wordt gekenmerkt door de combinaties tussen ondernemingen en kennisinstellingen die ingebed zijn op streekniveau op basis van de aanwezige troeven.

Daarom besloot de Provincie om eind 2010 een onderzoek uit te besteden over een ontwikkelingsmodel voor kennisclusters: van theorie naar strategie voor West-Vlaanderen. De kernvragen waren: wat moeten we weten om (kennisgedreven) economische clusters in West-Vlaanderen te versterken? Welke domeinen kunnen uitgroeien tot succesvolle clusters?

Econopolis Strategy voerde deze studie in 2011 uit en leverde het eindrapport begin 2012 op. Deze bijdrage is gebaseerd op deze studie¹.

Methodologie

Om te komen tot de economische clusters voor West-Vlaanderen, werd door Econopolis Strategy gestart met een literatuuronderzoek. Daaruit werden de belangrijkste bevindingen over economische clusters en clustervorming gedestilleerd, waaronder een definiëring en het nut van clusterbeleid. Econopolis liet zich vooral leiden door het onderzoek van Professor Michael Porter op dat vlak. Daarna volgde zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve aanpak.

Kwantitatief gebeurde er een empirische en statistische analyse van economische sectoren tot op het niveau van de individuele ondernemingen (statische en dynamische analyse).

Kwalitatief gebeurde er een identificatie van de West-Vlaamse regionaal-economische factorvoorwaarden, een toetsing met in hoofdzaak ondernemers en vertegenwoordigers van kennisinstellingen en overheid. Daarna volgde een vergelijking met buitenlandse concepten.

Dit alles heeft geleid tot de detectie van drie economische kennisclusters voor West-Vlaanderen.

Definitie van een economische cluster

Als potentiële economische cluster wordt weerhouden: een lokale of geografische concentratie van internationaal competi-

tieve bedrijven en instituten, binnen een bepaalde sector, met gemeenschappelijke kenmerken en een zekere complementariteit. Tevens groeien clusters spontaan indien aan een geheel van voorwaarden is voldaan, zoals factorvoorwaarden, vraagvoorwaarden en een context van concurrentie, verbonden en ondersteunende activiteiten.

Drie economische kennisclusters voor West-Vlaanderen

De **agrovoedingscluster** is een mature sector in volle bloei. De bodemkundige troef van zandlemig Vlaanderen in combinatie met klimatologische factoren, gaf aanleiding tot concentratie van tuinbouwactiviteiten. Daaruit ontsproot een internationaal concurrerende verwerkende industrie. Zo zijn de diepvriesgroente-industrie, de vleesindustrie, de veevoederproductie, alsook de visverwerkende nijverheid bijzonder sterke subclusters. Diverse kennisinstellingen (zoals Inagro en de hogescholen) en projecten ontstaan vanuit het overheidsinitiatief (bijvoorbeeld Thought 4 Food, Huis van de Voeding), spelen een belangrijke rol in deze cluster.

De **materials & plastics cluster** is de voorbije decennia door een moeilijke reconversie gegaan, maar lijkt zich te kunnen heruitvinden. Als kernactiviteiten gaat het

vooral om (ex-)textielproducenten, (ex-)hout- en spaanderplatenbedrijven, kunststof- en kunststofverwerkende bedrijven en mechatronicabedrijven. Een groot deel van deze activiteiten is te verklaren uit de reconversie van de vlasnijverheid die historisch in de Leievallei aanwezig was. Kennisinstellingen zoals het Vlaams Kunststofcentrum en Flanders Plastic Vision spelen hierin een belangrijke rol.

De **blue energy cluster** is een potentiële cluster in wording, veel projecten zitten nog in een vroeg stadium, met een focus op de ontwikkeling van kennis. Andere projecten ondergaan momenteel een groeiversnelling (bijvoorbeeld windenergie) met de komst van veel nieuwe en kleine bedrijven die een snelle groei doormaken. De zee met de aanwezigheid van de havens van Oostende en Zeebrugge, is hier een bepalende factor. De kernactiviteiten zijn hier vooral offshore windenergie en het onderhoud van deze installaties, getijde- en golfslagenergie. Kennisinstellingen zoals Greenbridge/Power-Link, VLIZ en Flanders Maritime spelen hier een belangrijke rol.

Per cluster werden door Econopolis Strategy aanbevelingen geformuleerd. Samenvattend komen deze voor in het volgende schema.

BLUE ENERGIE

- 1 Versterken "ankerbedrijven"
- 2 Toekomst na 2020
- 3 Leefbaarheid zonder overheidssubsidiëring
- 4 Exporteerbaarheid "far off shore" expertise & knowhow; kenniscentrum Oostende
- 5 Aantrekken van leveranciers naar voorbeeld van REpower

AGROVOEDING

- 1 Investeren in R&D; uitbouwen lokaal kenniscentrum
- 2 Groeimodel volledig afhankelijk van export
- 3 Verdere automatisering processen
- 4 Efficiënte promotie van de cluster (bvb. "Food Valley" Nederland)
- 5 Innovatie in transport & logistiek diepvries

MATERIALS & PLASTICS

- 1 Blijvende concurrentie van goedkope producenten
- 2 Verdere groei zoeken in hypergespecialiseerde nichemarkten
- 3 Beschikbaarheid goed opgeleide arbeidskrachten
- 4 Verdere ondersteuning van de export
- 5 Innovatiepotentieel vergroten (IWT, Centexbel, TCH)

Clusterbeleid: nut en valkuilen

Alhoewel de vermelde clusters, door hun historische factorvoorwaarden, in zekere zin worden gerelateerd met het streekniveau, is het niet wenselijk om het clusterbeleid op subregionaal niveau te organiseren. Integendeel, de meeste clusters opereren (provincie) grensoverschrijdend.

De definitie van economische clusters heeft belangrijke repercussies op hun selectie. Zo worden activiteiten die vooral gericht zijn op de interne markt en geen exportpotentieel hebben, uitgesloten. Ook activiteiten die een zekere vorm van lokale concentratie vertonen maar waarvoor geen determinerende factorvoorwaarden werden gevonden of die niet lokaal waren verankerd via leveranciers of klanten, werden niet opgenomen in een aparte cluster. Zo zijn de persoonlijke dienstensector, de zorgindustrie, de grafische sector, de logistieke sector, de bouwsector, de metaalsector en de bredere energiesector belangrijk voor West-Vlaanderen, maar ze vallen uit de boot voor het hier beoogde clusterbeleid. Logistiek wordt wel beschouwd als een

noodzakelijke ondersteunende activiteit voor andere clusters. De sector 'metaalverwerking-machinebouw-mechatronica' is in West-Vlaanderen wel historisch aanwezig en belangrijk, maar ze is vooral toeleverend. In die optiek is ze te relateren aan de drie vernoemde hoofdclusters, bijvoorbeeld producenten van landbouwmachines, van machines voor voedingsproductie, van machines voor textielproductie, van biomassa-installaties, enz.

Het moet ook steeds gaan om bedrijven met een sterke horizontale of verticale onderlinge band, samen met een representatief netwerk van leveranciers en klanten. Het volstaat dus niet dat er één groot bedrijf in de regio is om een aanzet te hebben tot een economische cluster.

Als het clusterbeleid breed gedragen wordt binnen de provincie, dan kan het zorgen voor een hernieuwde dynamiek inzake het economische beleid op diverse fronten zoals bijvoorbeeld onderwijs, onderzoeksmiddelen, exportpromotie, arbeidsmarkt en netwerking tussen ondernemers. Samenwerking van ondernemingen leidt tot gemeenschappelijke initiatieven wat

agglomeratiebesparingen en kostenvoordelen oplevert. De noodzakelijke voorwaarden rond de aanwezigheid van concurrentie en leveranciers binnen een cluster, bevordert de productiviteit en reduceert transport- en informatiekosten. Samenwerking tussen onafhankelijke bedrijven is te verkiezen boven een conglomeraat. In dat laatste geval worden grote bedrijven soms log en bureaucratisch. Een cluster is dan een optimale organisatievorm: enerzijds biedt zij toegang tot veel producten en kennis van een grote onderneming en anderzijds is er de flexibiliteit en snelheid van een kleine onderneming. Clusters zijn daarbij een integraal onderdeel van de huidige netwerkeconomie waarbij ondernemingen zich meer en meer toespitsen op hun kernactiviteiten en de rest outsourcen naar een breed netwerk van partners. Concurrenten ontmoeten elkaar in formele en informele platformen om informatie en ervaringen uit te wisselen en samen te werken. Het organiseren van een doorgedreven clusterpolitiek zorgt dan ook voor een professionalisering en internationalisering van deze ondernemingen.

foto: Picanol

De rol van de overheid in een clusterbeleid dient zich te focussen op het investeren in opleidingen, topscholeninfrastructuur en kenniscentra, het garanderen van de vrije competitie, de promotie van clustervorming en het upgraden van vooral bestaande clusters en de externe marketing daarvan. Verder ook op de ondersteuning van de start van lokale jonge ondernemingen en op de groei van de bestaande ondernemingen binnen de clusters. Deze moeten ontwikkeld worden rond succesvolle ankerbedrijven die de internationale markttoets reeds doorstaan hebben. Een kritieke succesfactor voor het welslagen van een provinciale aanpak zal erin bestaan alle actoren op één lijn te krijgen, zowel op beleidsniveau, onder-

nemingsniveau als op onderzoeks- en onderwijsniveau.

Een kritieke succesfactor voor het welslagen van een provinciale aanpak zal erin bestaan alle actoren op één lijn te krijgen, zowel op beleidsniveau, ondernemingsniveau als op onderzoeks- en onderwijsniveau

Uitleiding

Het provinciebestuur ondersteunt de ontwikkeling van deze drie clusters. In het nabije verleden werden, vooral door EFRO-projecten, een aantal kennisinstellingen en initiatieven ondersteund die peilen naar de relatie onderzoek-ondernemen en die zo de innovatie bevorderen in de vernoemde clusters. Voorbeelden zijn het hoger

onderwijs, Inagro, Thought 4 Food, Huis van de Voeding, VKC, Flanders Plastic Vision, Greenbridge/Power-Link, VLIZ en Flanders Maritime. Ook in de toekomst zal het provinciaal beleid daarvoor bijkomende maatregelen uitwerken, passend in de beleids- en beheerscyclus van de nieuwe legislatuur en in het nieuw industrieel beleid van de Vlaamse regering. Daarbij wordt rekening gehouden met de diverse aanbevelingen van het onderzoek. ■

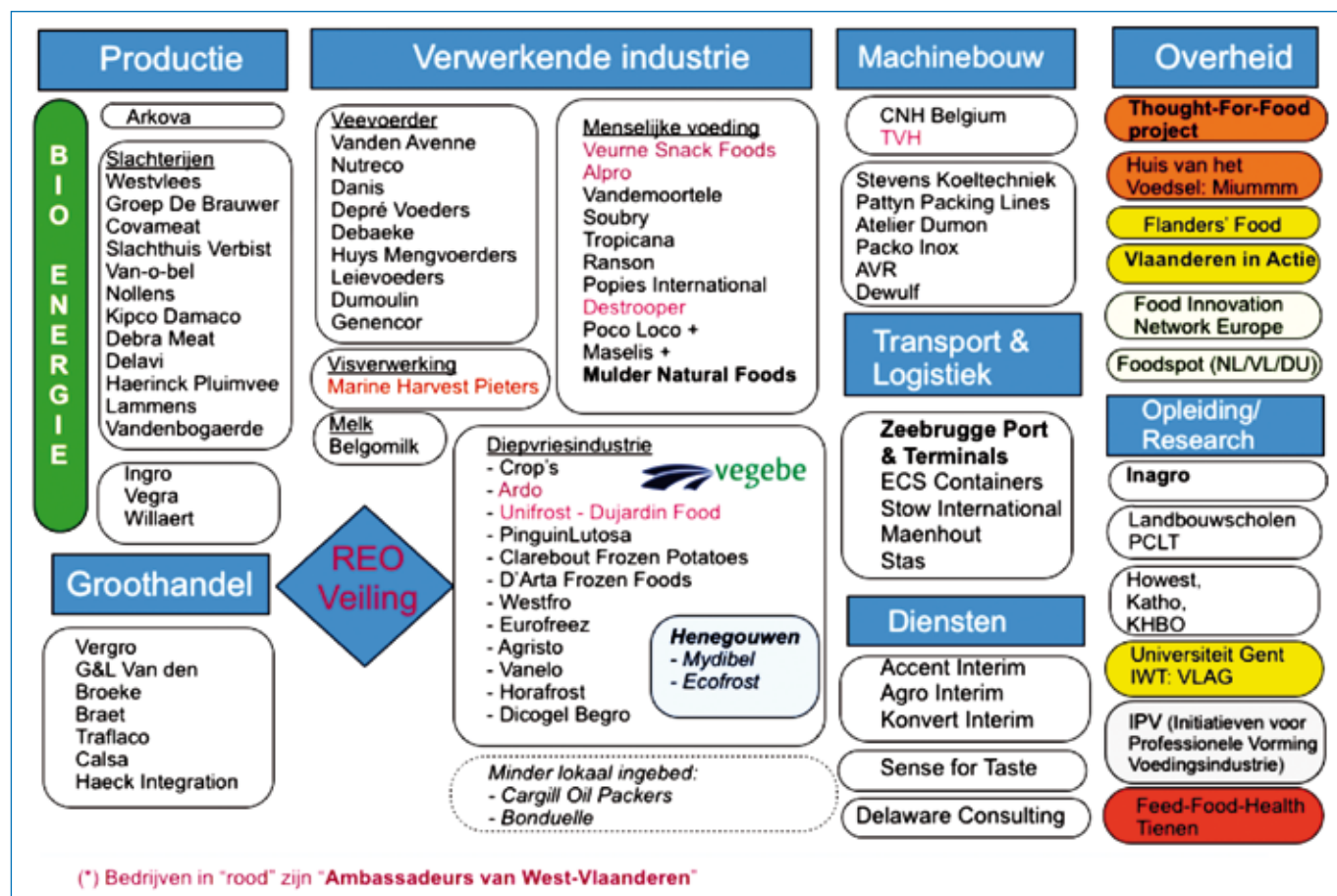
¹ Econopolis (2012), Onderzoeksproject Kennisclusters West-Vlaanderen. Eindrapport in opdracht van de provincie West-Vlaanderen, 68 p.

► Het rapport van Econopolis kan u downloaden via het Kennisplatform Economie.

► Tablet-versie: Hierbij de rechtstreekse link <http://www.kennisplatform-economie.be/PublicationDetails.aspx?Id=58498>

Figuur 1

De voedingscluster als voorbeeld van een economische cluster in West-Vlaanderen

BRON: Econopolis (2012), Onderzoeksproject Kennisclusters West-Vlaanderen. Eindrapport in opdracht van de provincie West-Vlaanderen, 68 p.